

A NYOMDA ANGYALA

Mire szokták mondani, hogy a nyomda ördöge okozta?

A Napsugár, amit a kezében tartasz, villámgyors gépekkel készült. Ma már csak néhány nyomdai szakkifejezés emlékeztet a Gutenberg által 1456-ban feltalált nyomtatásra: *szedés, tükör, kazetta, sajtó*. Türelmetlen világunkban elképzelhetetlen, hogy akkoriban minden egyes betűt megrajzoltak, a tükörképét acélból kimetszeték, matricát készítettek róla, ebbe ólmot öntöttek, s az így kapott betűkből kiszedték, sínek közé kirakosgatták a szavakat, sorokat. A kész oldalt keretbe, kazettába szorították, festékkel bekenték, a papírlapot szorosan rányomták, sajtolták.

Ennyiből is felmérhetitek, milyen nehéz, aprólékos, szemrontó, hátgörbítő, sőt az ólom miatt mérgező volt a nyomdászok munkája régen, mennyi türelem, figyelem, ügyesség és pontosság kellett hozzá.

A nyomda magyar zsenijében, Misztótfalusi Kis Miklósban megvolt mindez, sőt sokkal több is: rajztehetség, arányérzék, képzelőerő. 330 évvel ezelőtt metszett, elegáns vonalú betűit ma is használják szerte a világon. Nincs az a szakember, aki fel ne ismerné őket, csak épp azt nem tudja, hogy

Misztótfalusi az alkotójuk, mert Janson-betűkként váltak híressé.

Miért?

Íme az új feladatok, kedves nyomkereső barátaim: igazságot szolgáltatni egy életében meghurcolt, holtában kifosztott nagy alkotónak, akivel méltatlanul bánt hazája és Európa, kortársai és az utókor egyaránt.

Kis Miklós 1650-ben született a Máramaros megyei Misztótfaluban jobbágyszülők gyermekeként. Szülőfalujában, Nagybányán és Nagyenyeden tanult, Fogarason lett tanító. 1680-ban egyházi ösztöndíjjal és feladattal Hollandiába ment tanulmányait folytatni, valamint a Biblia új magyar kiadását felügyelni.

Fogaras után Amszterdam pezsgő élete, gazdagsága, virágzó kultúrája szárnyakat adott

Misztótfalusinak. Nem a teológiában képezte tovább magát, hiszen gyenge szónok volt, papnak középszerű lett volna. Helyette megtalálta igazi hivatását, amiben párja nem akadt: a nyomdászatot.

A leghíresebb nyomdász, Willem Blaeu műhelyében tanult. A magas tandíj miatt sokat nélkülözött, de vaszorgalommal dolgozott, és hamarosan túlszárnyalta mesterét. Három év múlva oly művészi szinten művelte a betűtervezést és metszést, hogy immár Blaeu fizetett neki, csak a műhelyében dolgozzon.

Misztótfalusi megnyitotta saját műhelyét, és rövidesen Amszterdam legkeresettebb nyomdásza lett. Angliából,

Misztótfalusi
Kis Miklós

Mindenféle nyelvben és minden formában
Betűt metszett vala nagyobbban s apróbban.
Úgy járt vala tudós keze az acélban,
Mint másnak a könnyen engedő viaszban.
(Pápai Páriz Ferenc)

Svédországból, Svájcól, Németországból, Lengyelországból is kapott megrendeléseket. Grúzia királya megbízta a grúz ábécé metszésével és öntésével, de metszett görög, kínai és héber betűket is. Betűkészletet rendelt nála XI. Ince pápa és Cosimo de Medici firenzei nagyherceg. Ünszolták, hogy vállalja el a vatikáni vagy a firenzei nyomda vezetését. Nemet mondott – mert hazakészült.

Ha marad, világhírnév, megbecsülés, gazdagság várt volna rá. Nem ezt választotta, mert nemcsak nagy tehetség, hanem szilárd jellem és igaz magyar is volt.

Bár az otthoni támogatást megtagadták tőle, teljesítette vállalt feladatát: saját költségén kinyomtatta a Bibliát, az Újszövetséget és a Zsoltárokat, összesen 12 000 kötetben. Ezeket és nyomdai, betűöntő felszereléseit kilenc hatalmas társzekerre rakva 1689 őszén útnak indult Erdélybe.

A viszontagságos út hét hónapig tartott: szekerei megrekedtek, többször feltartóztatták, poggyászát átkutatták, sőt egyszer el is kobozták. Az utazás megkönnyítéséért súlyos ólom betűkészleteit még Amszterdamban eladta, az acélminták egy részét pedig Lipcsében hagyta egy Anton Janson nevű holland kereskedőnél.

Misztótfalusi hazajött, betűi Nyugaton maradtak, és haladtak diadalútjukon –

az ő neve nélkül. Háromszáz éven át a legrangosabb kiadványok készültek az ő betűivel, amelyeket így emleget a nyomdátörténet: amszterdami-, hollandi- vagy Janson-betűk. A kutatók csak 1954-ben jöttek rá, hogy ezeket valójában ugyanaz a magyar kéz metszette.

Azt, hogy az utókor szellemi rablásának áldozata lesz, ő szerencsére nem tudhatta. Keserűségnek elég volt az is, ami itthon várta. Megbízta ugyan a kolozsvári nyomda vezetésével, de korlátolt és kicsinyes felletesei nem tudták elviselni, hogy műveltebb, igényesebb és tehetségesebb, mint ők. A Biblia meghamisításával vádolták, mert kijavított benne néhány hibát, a vargák közé ültették, mint kétkezi munkást, és megtiltották, hogy kijavítsa az általa nyomtatott könyvek nyelvi és helyesírási hibáit.

Mivel nem értett a körmönfont szónoklatokhoz, két könyvet is írt az őt ért vádak ellen, saját mentésére. Ez csak olaj volt a tűzre. A nagyenyedi zsinat elé idézték, bocsánatkérésre kényszerítették, két könyvét elkobozták, és elégették. Belehalt a megaláztatásba. 52 éves volt.

Emlékének és az igazságnak tartozunk azzal, hogy kijavítjuk, ha valaki Janson-betűket emleget: nem Janson, hanem Misztótfalusi az alkotójuk! És tartozunk emlékének azzal is, hogy helyesen, gondosan, szépen igyekszünk írni. Ha nehéznek tűnik, hívjuk segítségül a betűk legnagyobb magyar művészt, a nyomda angyalát: vezesse kezünket.

Zsigmond Emese

A tanév során beküldött megfejtésekért könyvjutalmat nyertek: Balogh Zsófia, Marosvásárhely; a nagyváradi Szacs vay Imre Iskola III. J, a szatmárnémeti Bălcescu–Petőfi Iskola IV. C osztálya.

